

XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI TAHLILI

Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li -

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti “Xalqaro moliya” kafedrasida katta o'qituvchisi,
iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).
ORCID: 0009-0002-5636-0665

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvarda “2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF-60-son Farmoning uchinchi tamoyili bo'lmish “Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash” bo'lib, uning 26-maqsadida: Mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish, kelgusi besh yilda 120 milliard AQSh dollari, jumladan 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni jalb etish choralarini ko'rish. Shuningdek, investitsiyalardan samarali foydalanish hamda eksport hajmlarini oshirish bo'yicha, “pastdan-yuqoriga” tamoyili asosida, yangi tizimni yo'lga qo'yish. Shu bilan birga, 2026-yilgacha Xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb etish strategiyasini amalga oshirish va davlat-xususiy sheriklik asosida energetika, transport, sog'liqni saqlash, ta'lim, ekologiya, kommunal xizmatlar, suv xo'jaligi va boshqa sohalarga 14 milliard AQSh dollarga teng investitsiya jalb etish qat'iy reja qilingan¹.

Qaysi bir rivojlangan mamlakat iqtisodiyotiga razm solmaylik, eng avvalo investitsiya muhitining sog'lomligi, uning jozibadorligi natijasida, investitsiyalar oqimining shiddat bilan kirib kelishi orqali mamlakat iqtisodiyoti bilan bog'liq tendensiyalarning progressiv natijalarga erishayotganini guvohi bo'lamiz.

Bugungi kunda jahonda kechayotgan globallashtirish va texnologik qurollanish bosqichida, iqtisodiy rivojlanish kombinatsiyasi talqinida investitsiya oqimining roli katta ahamiyat kasb etadi. Davlatlar retsipient pozitsiyasi orqali xorijiy investitsiyalarni jalb etish borasida o'rta va yirik biznesni tashkil etish va uni samarali yuritish uchun mamlakatdagi yaratilgan investitsiya salohiyati, tashkil etilgan zamonaviy infratuzilma, investitsion muhitni sog'lomlashtirish bo'yicha olib borayotgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosati, xususan, xorijiy kompaniyalarning hech qanday moneliksiz kirib kelishi, xususiy mulk daxlsizligi, biznes subyekti sifatida o'z kapitalini yo'naltirish uchun mamlakatda maxsus iqtisodiy va kichik sanoat zonalarining tashkil etilganligi, soliq va boshqa moliyaviy imtiyozlarning mavjudligiga e'tibor qaratishadi.

Xorijiy olim Takhumova Oksana o'z ilmiy tadqiqot ishlarida investitsiya muhitini asosiy uch segmentga ajratadi. Korxonalarining investitsion jozibadorligi

¹O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvarda “2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF-60-son Farmoni.

bevosita mamlakatdagi investitsiya siyosatiga va yaratilgan investitsion muhitiga bog‘liq. Xususan, investitsiya muhiti uchta elementdan iborat tizim sifatida ko‘rib chiqiladi: investitsiya salohiyati, investitsiya riski va qonunchilik shartlaridir². Bizning fikrimizcha ham investitsiyalarni jalb etish mexanizmlari doirasida olim ta’kidlab o‘tgan uch segment asosiy rolni bajaradi.

Yana bir xorij olimi Mollah Aminul Islamning fikricha esa, xorijiy investitsiyalarning kirib kelishi qimmatli qog‘ozlar bozorining rivojlanishiga sabab bo‘ladi, chunki xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo‘yicha intensiv firmalar tashqi fondlarni jalb qilish uchun mahalliy aksiyalar bozorida o‘z aksiyalarini listingdan o‘tkazadi. Jamg‘arma oqimi va operatsiyalarning ko‘payishi moliyaviy vositachilikka bo‘lgan talabni oshiradi va natijada qimmatli qog‘ozlar bozori rivojlanadi. Investitsion jozibadorlikning muhim drayverlaridan biri ham aynan fond bozori segmentlari hisoblanadi³.

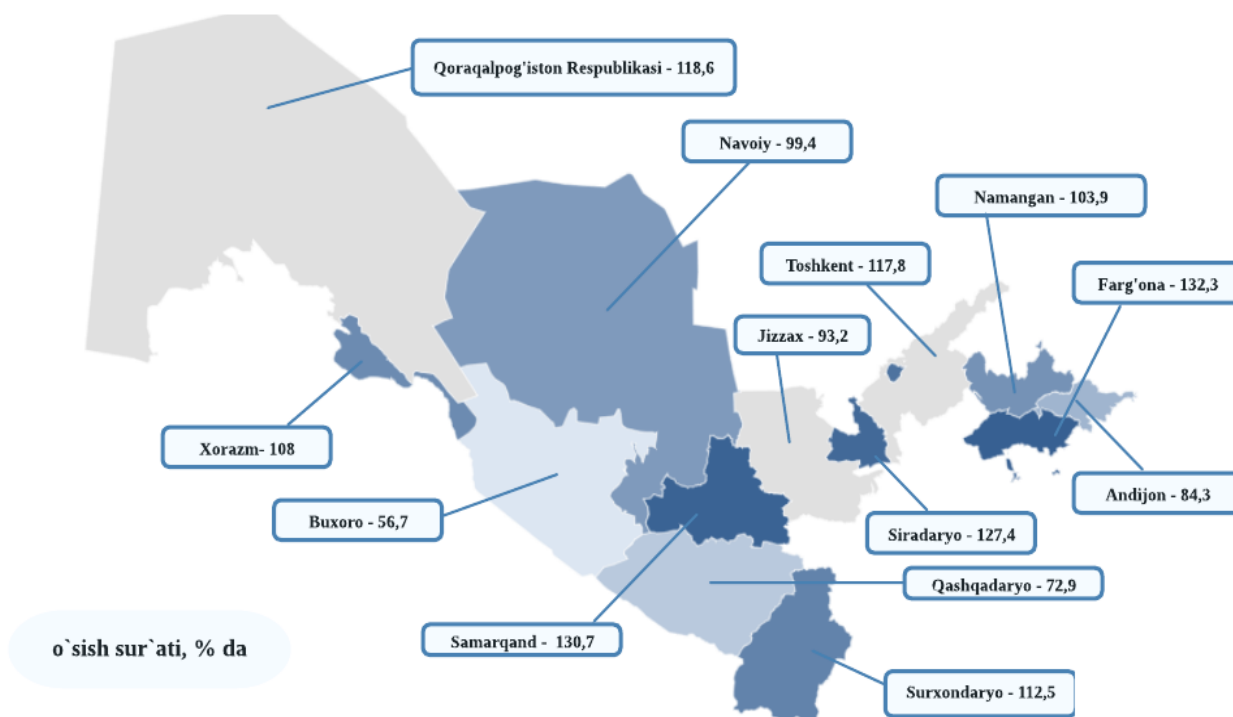
Mahalliy olim Samariddin Elmirzayevning yondashuvida esa, mamlakatdagi kompaniyalar o‘z dividend siyosatida dividend va reinvestitsiya o‘rtasidagi me‘yoriy nisbatni aniqlashi, minoritar aksiyadorlar huquqlarini himoya qilishi, aksiyalarning bozordagi narxlarining o‘shishiga erishishi, biznes faoliyatini kengaytirishi kabilar kompaniyalarning investitsion jozibadorligini oshirishga imkon beradi, bu esa mamlakatning investitsion jozibadorligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi⁴. Olimning yuqoridagi fikrlarida mamlakat investitsion jozibadorligining muhim jihati sifatida fond bozorining shaffofligi, dividend siyosatining oqilona olib borilishi izohlab o‘tilgan.

Investitsiya jozibadorligi mamlakat investitsiya salohiyati va investitsiya riski darajasining bir vaqtda ta’sir etishi orqali aniqlanadi. Bu kabi ko‘rsatgichlar esa investitsiyalarning maqsadga muvofiqligi hamda jozibadorligini anqilashga yordam beradi. Investitsiya riski darajasi investitsiya muhitiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri bog‘liqdir.

²Takhumova Oksana V., Kasatkina Elena V., Maslihova Elena A, Alexey V.Yumashev, Maria V.Yumasheva. The main directions of increasing the investment attractiveness of the Russian regions in the conditions of institutional transformations. // Revista ESPACIOS, Vol. 39 (Number 37) 2018. – P.12;

³Mollah Aminul Islam, Haiyun Liu, Muhammad Asif Khan, Md Tariqul Islam, Md Reza Sultanuzzaman. Does foreign direct investment deepen the financial system in Southeast Asian economies? // Journal of Multinational Financial Management, 12 February 2021. – P.13; <https://www.sciencedirect.com>

⁴S.Elmirzayev. Rivojlangan mamlakatlarda dividend siyosati tahlili va Dividend Aristokratlari. // “Xalqaro moliya va hisob” ilmiy-elektron jurnali, №2, 2020. – B.11; <https://uzjournals.edu.uz/interfinance>

1-rasm. Asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar 2023-yilning 1-chorak holatiga ko'ra⁵

Yuqoridagi rasmda ko'rishimiz mumkinki, asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalar hududlar kesimida o'sish sur'ati qayd etilgan bo'lib, Qoraqalpog'iston Respublikasida 2022-yilning 4-choragiga nisbatan 2023-yilning 1-choragida 118,6 foiz bilan 5,4 foizga o'sganligi kuzatilgan, bu ko'rsatkich Toshkent shahrida 117,8 foiz bilan 2022-yilga nisbatan 2023-yilda 30,8 foizga ko'tarilganligi qayd etilgan. Bu esa o'z navbatida, investitsiyalarni jalb etishda hududlar jozibadorligining yaxshi holatga kelayotganligi, qolaversa, drayv loyihalarning yildan-yilga ortib borayotganligidan dalolat bermoqda.

Xulosa o'rnida shuni aytish lozimki, so'nggi bir necha yil ichida O'zbekiston jadal iqtisodiy o'zgarishlarni boshdan kechirdi va xalqaro hamjamiyatda biznes va investitsiyalar uchun turli xil to'siqlarini bartaraf etishda ochiqlik, yangilanish va qat'iyatlilik ramzlaridan biri sifatida tobora ko'proq namoyon bo'lmoqda. Investitsiya muhitining holati faqat investor uchun emas, balki investitsiya qabul qiluvchi uchun ham muhim jarayondir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvarda "2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni.

2. Takhumova Oksana V., Kasatkina Elena V., Maslihova Elena A., Alexey V.Yumashev, Maria V.Yumasheva. The main directions of increasing the investment attractiveness of the Russian regions in the conditions of institutional transformations. // Revista ESPACIOS, Vol. 39 (Number 37) 2018. – P.12;

⁵O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat statistika agentligining rasmiy veb sayti ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi – www.stat.uz

3. Mollah Aminul Islam, Haiyun Liu, Muhammad Asif Khan, Md Tariqul Islam, Md Reza Sultanuzzaman. Does foreign direct investment deepen the financial system in Southeast Asian economies? // Journal of Multinational Financial Management, 12 February 2021. – P.13; <https://www.sciencedirect.com>

4. S.Elmirzayev. Rivojlangan mamlakatlarda dividend siyosati tahlili va Dividend Aristokratlari. // “Xalqaro moliya va hisob” ilmiy-elektron jurnali, №2, 2020. – B.11; <https://uzjournals.edu.uz/interfinance>

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat statistika agentligining rasmiy veb sayti ma’lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi – www.stat.uz